

KATHOKATHOLIEKE HOGESCHOOL ZUID-WEST-VLAANDEREN
ASSOCIATIE K.U.LEUVEN

DEPARTEMENT LERARENOPLEIDING - RENO

taak opleidingsonderdeel

NEDERLANDS

leereenheid

VAKDIDACTIEK 2

Lector Liesbeth Ghesquière

Academiejaar 2012-2013

Studiejaar 2 OAR

Datum 2013-07-15

Naam: Dierckx

Voornaam: Coralie

Taalklassen: project Sprookjes en kamishibai

De Canon Cultuurcel van de Vlaamse Overheid Departement Onderwijs vroeg me onlangs om het project "Sprookje en kamishibai" de nodige zichtbaarheid te geven op hun website www.lieverlezen.be, wat ik in de volgende dagen graag zal doen.

Hierna volgt -zoals besproken met de docente- een projectverslag van "Sprookjes en kamishibai" waarin ik eerst enkele projectdoelstellingen bespreek en aansluitend aantoon dat de verschillende vaardigheden in het project op een geïntegreerde manier aan bod komen.

Ik behandel de structuur en lesdoelstellingen van het project voor het vak Nederlands. Ik voeg ook een bijlage toe met een overzicht van alle lessen die binnen Nederlands aan bod kwamen en met per vaardigheid en voor de literaire component voorbeelden van lesblaadjes, instructieblaadjes en lesvoorbereidingen.

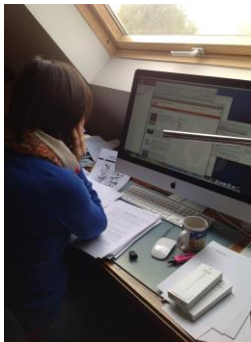
Veel leesgenot.

Projectverslag

In dit projectverslag “Sprookjes en kamishibai” bespreek ik een kunsteducatief, vakoverschrijdend project Nederlands en Grafische media. 68 leerlingen uit drie klassen creëerden samen 15 reeksen van een volkssprookje in telkens zo’n tien kamishibaiplaten. Ik heb het over de doelstellingen en het verloop en ga dieper in op de oriëntatiefase van het project waarin de leerlingen het sprookje als literair genre onderzoeken.

Sprookjes en kamishibai. Waarom juist dat projectthema? Wellicht mijn achtergrond als kunsthistorica die de lerares Nederlands in me aanporde. Thema en prille basisidee waren me onmiddellijk duidelijk en helder. Mijn leerlingen grafische communicatie en grafische media van 4TSO zouden een kamishibaiverhaal ontwerpen van een sprookje.

Randvoorwaarden tot realisatie was de goedkeuring van Ludwig Vlogaert, adjunct-directeur van de 2de graad van Don Bosco Halle en vooral ook de volle steun en medewerking van Mies Clément, collega Grafische media in 4tso. Daaraan voldaan, kon ik in oktober 2012 starten met de voorbereiding.

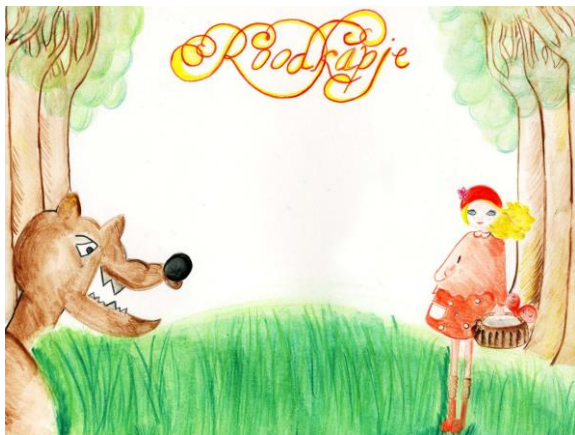

Kill your darlings

Wat restte van het eerste trimester 2012-13 stond volledig in het teken van die voorbereiding. Conceptontwikkeling dus met veel opzoekingswerk, gebabbel, overleg, gebel en geschrijf. Telkens weer vragen die opborrelen. Wat is haalbaar, wat niet? Wie kan er meewerken, wie niet? Insourcing, outsourcing? Kill your darlings, bovendien. Wat zijn de doelstellingen? Wat is het kostenplaatje? Opsplitsen in fasen, hoeveel en welke deadlines? Controlemomenten, bijsturen? Stilletjes aan kreeg het project ook vorm op papier. Uiteindelijk koos ik voor een samenwerking met drie externe partners: Jan De Kinder, verteller, beeldend kunstenaar en illustrator; jeugdacteur Marita De Sterck en Art Basics for Children vzw (ABC), een Brusselse kunsteducatieve organisatie. Voor de realisatie van het project diende ik een subsidieaanvraag in bij de CANON Cultuurcel van het ministerie van Onderwijs en de Stichting Lezen vzw. En die beide aanvragen werden goedgekeurd. Een opsteker van zo’n 1400 euro, die we niet hoefden door te rekenen aan

de leerlingen. Een zeer sterke stimulans, zowel financieel als mentaal. Want weten dat beleidsmensen in je geloven, geeft energie.

“Sprookjes en kamishibai” zou uiteindelijk uit vier fasen bestaan, van oriëntatie over voorbereiding naar uitvoering en reflectie. Timing: begin januari tot eind mei 2013. Voor de grensverleggende *kick-off* stond Jan De Kinder. De afsluiter binnentrappen was voor Marita de Sterck die de kamishibaiplaten met de leerlingen zou bespreken. Veelbelovend, of toch?

Nederlands leent zich tot kunsteducatie

In het projectverhaal dat ik schreef, formuleerde ik de doelen eerst en vooral vanuit een kunsteducatief perspectief. Er zijn wel heel wat parallellen te trekken met de vakoverschrijdende eindtermen of VOETEN van dit project. Vaak zijn ze identiek of is het een kwestie van terminologie. Daarnaast zijn er ook vakgebonden doelstellingen voor Nederlands, waarvan ik enkele in dit verslag zal bespreken. In de bijlage steek ik een overzicht van de lessenreeks binnen het vak Nederlands en enkele voorbeelden van lesbladen. Belangrijk hierbij is om aan te stippen dat het vak Nederlands zich uitstekend leent tot kunsteducatie omdat literatuur en drama kunstdisciplines zijn die ook in het leerplan Nederlands aan bod komen. Tal van kunsteducatieve organisaties bieden binnen deze disciplines workshops en opleidingen aan die kunnen leiden tot uitdagende samenwerkingsverbanden en krachtige leeromgevingen voor de leerlingen.

De kunsteducatieve doelstellingen van “Sprookjes en kamishibai” zijn zowel kunst-, persoons- als maatschappelijk gericht. Op kunstgericht vlak biedt het de leerlingen de mogelijkheid om een nog niet zo breed gekende Japanse vertel- en illustratiekunst te ontdekken, ze te leren appreciëren en te bespreken. Daarbij is het technisch inzicht belangrijk. Deze receptief-reflectieve kunstgerichte doelstellingen gelden ook voor de lessenreeks rond het volkssprookje als literair genre. Op een actief-productief niveau creëren de leerlingen zélf een kamishibaiverhaal.

Ik heb talent

De leerlingen kregen ook de kans om kennis te maken met het beroep en het vak van een illustrator, wat voor leerlingen in een technisch - grafische richting interessant is. Tijdens de eerste sessie met Jan De Kinder konden de leerlingen gedurende twee volle uren zijn oeuvre onderzoeken. Jan bracht zijn volledige presentatiemap mee en tal van prenten- en kinderboeken. Hij ging in gesprek met de leerlingen over zijn werk als illustrator, zijn beroepservaringen en de illustratietechnieken die hij graag gebruikt en ontsluit. Hij vertelde tal van technieken gebruikt door andere illustratoren. Zijn verhaal over de verschillende stappen die hij in het proces van schets tot definitieve tekening telkens opnieuw zet en de rol van een illustrator van (kamishibai)verhalen, boeiden de leerlingen en bood hen meer inzicht in het beroep van een illustrator. Een leerling uit 4TGC verwoordde het als volgt: *“Ik vind dat dit project mij echt zal helpen in mijn verdere leven en bij de keuze van mijn studierichting. Dit project geeft mij zin om echt te werken en ik kan niet wachten tot de eindresultaten klaar zijn.”* Kunnen de persoonsgerichte kunsteducatieve doelstellingen nog mooier verwoord worden?

Iedereen kan tekenen

Andere interessante persoonsgerichte doelen gerealiseerd met “Sprookjes en kamishibai” zijn zeker “je motivatie voor het leren verhogen en je mogelijkheden en talenten leren kennen”. Niet iedereen is een groot en getalenteerd tekenaar. Zeker niet in een technisch-grafische richting waar in het vierde jaar een grote instroom is van nieuwe leerlingen. Leerlingen die vaak niet kiezen voor deze richting vanuit een passie voor het grafische, maar vanuit een eliminatiestrategie. Grafische richtingen hebben niet voor niets nogal eens de kwalijke reputatie om ‘de vuilbak’ van het technisch onderwijs te zijn. Hier komen behoorlijk wat leerlingen in terecht die eigenlijk niet kunnen doorstromen in het ASO, maar ook geen duidelijke interesses hebben en dus niet willen kiezen voor een al te expliciete richting in de harde sector zoals hout of bouw. ‘Iedereen kan tekenen’ of ‘doch-

terlief zit vaak achter de computer' zijn vaak gehoorde redenen om te starten in het grafische. Daarom is het juist belangrijk om de motivatie voor het grafische aan te wakkeren en kansen te bieden aan leerlingen om hun eigen mogelijkheden en talenten te ontdekken.

Teamwerk is een vaardigheid

Het ontwerpen van de kamishibaiverhalen was een groepsopdracht. De leerlingen werkten met zijn drieën à vieren een kamishibai van acht tot tien platen uit. Zo kregen ze volop kansen om samen tot oplossingen te komen voor bepaalde problemen, om te leren samenwerken en de heterogeniteit van de groep positief aan te wenden. Leerlingen die verbaal sterk waren maar zich minder comfortabel voelden op beeldend vlak, vonden aansluiting bij leerlingen die grafisch sterk waren maar moeite hadden met het literaire gedeelte van de opdracht. Zo waren er bijvoorbeeld leerlingen die sterke ideeën hadden over het concept, maar het uittekenen (wat graag) aan een ander groepslid overlieten. Sommige groepen kwamen tot een taakverdeling van ontwerpers en inkleurders. In bepaalde groepen waren er taalsterke leerlingen die spontaan de opdeling van het sprookje op zich namen. Ook voor andere cruciale aandachtspunten moest elke groep tot een akkoord komen. Denk maar aan het bepalen van de lezersdoelgroep en het al dan niet verbeelden van gewelddadige of erotische scènes. Hoewel al deze versies vertrekken van hetzelfde volkssprookje, zijn sommige reeksen geschikt voor een jong publiek (6-8 jaar) en andere eerder voor oudere kijkertjes (8-12 jaar). De leerlingen moesten in groep beslissen of hun illustraties complementair of symmetrisch zouden zijn met het verhaal én een keuze maken in materialen en technieken. Het bewaren van eenheid van plaats en tijd en van de herkenbaarheid van de personages doorheen het kamishibaiverhaal waren uitdagingen die om behoorlijk wat samenwerking en overleg vroegen. Het hoofdpersonage moest in al de platen herkenbaar uitgewerkt worden, zodat de lezer/kijker het verhaal zou kunnen volgen. Sommige groepen besloten om echte groepsplaten te maken, waarbij werd afgesproken wie wat tekende op elke plaat: een iemand enkel het hoofdpersonage, een ander de achtergrond en nog een ander kleurde de tekeningen in. Tijdens de reflectie-

tiemomenten bleek dat leerlingen deze groepsaanpak apprecieerden en dat zij op persoonlijk vlak heel wat opstaken. Teamwerk is in de grafische sector heel belangrijk en vraagt verschillende vaardigheden die tijdens dit project geoefend werden. De groepsaanpak zorgde er ook voor dat de leerlingen voldoende vertrouwen hadden in de kwaliteit van hun eigen creaties. Dat vertrouwen kreeg nog eens een *boost* door de samenwerking met Marita De Sterck . Het afsluitende toon- en reflectiemoment was een hoogtepunt dankzij de positief-kritische appreciatie van deze zeer gewaardeerde jeugdauteur. De door de leerlingen ontworpen kamishibaiverhalen werden tot slot geschonken aan de vzw ABC die ze zullen gebruiken om aan kinderen of jongeren voor te lezen. Zo kreeg “Sprookjes en kamishibai” ook een maatschappelijke dimensie.

Beest in bed

In de oriëntatiefase van “Sprookjes en kamishibai” gaf ik tijdens Nederlands een lessenreeks rond sprookjes. Hoofddoelen waren het aanscherpen van de literaire competentie van de leerlingen en het bevorderen van hun leesplezier. Daarnaast wou ik ze ook motiveren en ze doen geloven in hun eigen kunnen en in het project. Maar ook specifiekere doelstellingen rond de component literatuur van het leerplan Nederlands 2de graad TSO kwamen in deze oriënterende lessenreeks aan bod. Zo moesten de leerlingen niet alleen een grondige kennis verwerven van het sprookje als literair genre, maar moesten ze zelf de idee kunnen doorprikken dat sprookjes alleen voor kleuters bedoeld zijn. Ik wou het bekende vervreemden en de leerlingen zo ver brengen dat zij bereid waren de sprookjes die zij kenden uit hun jeugd anders te lezen dan dat ze dat als kind deden. Het boek ‘Beest in Bed. Negen echte volkssprookjes’ van Marita De Sterck verscheen in oktober 2012 en dat bleek hemels manna voor dit project. Het is een recente, voor een breed publiek toegankelijke bundel met negen volkssprookjes. De uitdrukking ‘echte volkssprookjes’ uit de ondertitel verwijst naar de keuze voor versies die nog niet zodanig versuikerd, geïnfantiliseerd of verminkt werden dat ze hun slagkracht verloren hebben. In het boek vind je de oudere sprookjesversies die Marita in ere herstelt, inclusief erotiek en geweld.

Haar zoon Jonas Thys, illustrator en leraar beeldende kunsten, illustreerde de doorheen de tijd gecensureerde sleutelscènes van de oudere sprookjesversies. ‘Beest in Bed’ leek mij dus een geschikt werk om mee aan de slag te gaan met mijn puberende, 15-16-jarigen die doorgaans niet staan te popelen om iets te lezen, laat staan verhalen in dit genre. Een inleiding op literatuurlessen rond sprookjes kan vaak op verzet en verontwaardiging stuiten. Waarom verhalen lezen die we al kennen? Sprookjes? Dat is toch meer iets voor de basisschool? Waarom verhalen lezen die bedoeld zijn voor kinderen? Logisch, want net zoals zovelen onder ons groeiden onze leerlingen ook op met verkleurde Grimmversies en suikerzoete Disneyverfilmingen. Die versies hebben echter veel van hun oorspronkelijke betekenis verloren.

Voor het uitwerken van de kamishibaiverhalen koos ik in samenspraak met de leerlingen en collega Grafische media Mies Clément voor “*De grootmoeder, de moeder, de dochter en meneer de wolf*” uit Marita de Stercks *Beest in Bed*. Dit volkssprookje is gebaseerd op de middeleeuwse mondelinge versies van “*Le petit chaperon rouge*” en naverteld in “*Petits contes du Nivernais*”(1894) van Achille Millien. Vermoedelijk is dit de oudste gekende versie, die de Fransman Charles Perrault ook moet gekend hebben en neerschreef in zijn aangepaste versie van “*Le chaperon rouge*” (1697).

Het hoofdpersonage van Millien is niet het brave, lieve, naïeve kleine meisje die de goede raad van moeder niet opvolgt, zoals de meesten zich haar uit hun jeugd jaren herinneren, maar wél een jonge vrouw die de volwassenheid bereikt en in het volle leven wil stappen. Erotiek en vrouwelijkheid zijn in deze versie belangrijke motieven. “*La fille desobéissante*”, is onvoorzichtig en belandt met de wolf in bed. Ze weet zich maar net op tijd met een list uit de greep van de wolf te werken. Zo’n roodkapje hadden onze leerlingen nog niet ontmoet in hun leeservaringen. Het sprookje won tijdens de onderwijsleergesprekken dan ook haar oerkracht terug. Het avontuur van deze jonge vrouw was voor sommige leerlingen wel herkenbaar. Kiezen tussen ijdelheid of seksuele maturiteit. Net op tijd de oneerbare bedoelingen van een man begrijpen. Listen bedenken. Dat ook bijvoorbeeld het woord ‘pakken’ in de snedige dialoog tussen de wolf en het meisje een erotische betekenis heeft, werd tijdens de onderwijsleergesprekken voor sommige leerlingen glashelder.

Roodkapje stript

Voorafgaand aan die vele gesprekken maakten de leerlingen eerst zelf kennis met drie gekende versies van Roodkapje. In kleine groepjes verdiepten ze dan hun leeservaring. Ofwel analyseerden ze de versie van Charles Perrault (1697), ofwel die van Arthur Millien (1994), ofwel die van de Duitse gebroeders Grimm (Sprookjes voor Kind en Gezin, 1893). Die laatste is de in onze streken meest bekende, maar meteen ook meest gecensureerde versie. Daarna gingen ze elk als ‘expert’ van een versie in nieuw gevormde groepjes de drie versies met elkaar vergelijken om zo tot enkele opvallende maar belangrijke verschillen te komen. Dan pas konden de leerlingen het gesprek met elkaar over het volksprookje echt aangaan en elk in groep vaststellen met welke ingrepen de gebroeders Grimm het verhaal verkinderlijkten en aanpasten aan de noden en de moraal van hun tijdsgeschiedenis. Het was prachtig om de verbazing van de leerlingen te zien toen ze ontdekten hoe de gebroeders Grimm met enkele woorden het hoofdpersonage verkleuterden, hoe ze met enkele zinnestukjes de burgerlijke moraal in de mond van de moeder legden, hoe ze verschillende vitale scènes wisten. Zo verdwijnt in Grimms versie niet alleen de kannelistische scène waarin Roodkapje haar grootmoeder opeet maar ook de zowat belangrijkste climax in het verhaal – de stripteasescène van het jonge meisje voor de wolf in het huis van haar grootmoeder en vervolgens de bedscène. Zelfs het toevoegen van de jager als de romantische redder–held was de leerlingen niet ontgaan. Dat Roodkapje in de versie van Millien de wolf te slim af is in tegenstelling tot het Roodkapje van Perrault om vervolgens weer een happy-end te krijgen bij de gebroeders Grimm, deed vele leerlingen toch wel glimlachen.

Roodkapje eet grootmoeder

Na de literatuurlessen konden we starten met de symbolische duidingen van het verhaal. Want het is pas wanneer de oudere versies van de volksprookjes gekend zijn en de leerlingen inzien dat het waarschuwings- en initiatieverhalen zijn die de oudere vrouwen aan meisjes vertelden, dat het bespreken van de symbolische iconologie interessant kan zijn. Uitleggen dat bijvoorbeeld het rood van het rode kapje kan staan voor de eerste

maandstonden en seksuele rijpheid van een jonge vrouw, is bij het ‘lief klein meisje’ van de Grimms gewoon onmogelijk. Je moet hiervoor van Perraults of Milliens versie vertrekken en dat hadden de leerlingen ook goed begrepen. Als verwerkingsopdracht moesten zij in groep een quiz voorbereiden rond de kenmerken en de symboliek van volksprookjes, vertrekkende van een drietal zakelijke teksten die handelen over deze materie. En ja, veel leerlingen kozen de ‘weg van de naalden’ ipv de ‘weg van de spelden’, zoals Roodkapje. Ze begrepen de symboliek van het kannibalisme van Roodkapje als de jonge generatie die opstaat en de oudere die weggaat of de generatieoverstijgende levenscyclus. Velen werkten ijverig en gemotiveerd en lazen “*De grootmoeder, de moeder, de dochter en meneer de wolf*” als een echt waarschuwingsverhaal, als jongvolwassenen dus. Opzet geslaagd!

Kamishibai! Wablief?

Succesvolle oriënterende literatuurlessen zijn voor leerlingen nog geen synoniem voor een bereidheid om een heuse kamishibaiversie te ontwerpen van een verhaal als “*De grootmoeder, de moeder, de dochter en meneer de wolf*”. Laat staan dat ze zich in staat te voelen om aan die toch wel hoge verwachtingen te voldoen. ‘*Wat zegt u mevrouw? Kamishibai?*’ Chaos en rumoer alom tijdens de bespreking van het project. De leerling die kamishibai associeerde met Japanse gevechtkunsten, kwam zo ongeveer het dichtst in de buurt van de herkomst van het woord, maar verder reikte de kennis over deze Japanse visuele verteltraditie niet. Om de leerlingen echt te motiveren voor dit project wilden wij ze eerst kamishibai op een plezierige manier laten ontdekken om hen dan de mogelijkheid te bieden om deze vertelvorm grondiger te leren kennen op het verhalende, het beeldende en het technische vlak. Bagage meegeven dus voor het ontwerpen van de kamishibaipaten. Bovendien wilde ik bereiken dat elke leerling het eindresultaat voor hem of haar haalbaar achtte. Vandaar dat ik eerst Jan de Kinder uitnodigde in Don Bosco Halle.

Twee Wolven

Jan de Kinder is verteller, beeldend kunstenaar, illustrator én kamishibailiefhebber. Ik nodigde hem uit voor een eerste kunsteducatieve sessie en plande vervolgens -ook op school- een workshop kamishibai in samenwerking met ABC vzw.

Jan De Kinders act Twee Wolven, is een gevoelige en humoristische act die vertellen, muziek, tekenen en theater combineert en waarin hij tezamen met Ronald Ausloos, een sprookjesbewerking van Roodkapje brengt. De verwijzingen naar het traditionele sprookje zijn talrijk maar belangrijk verschil is wel het vertelstandpunt. Twee wolven, de twee broers van de overleden wolf, rouwen om hun broer en hervertellen het verhaal. Wat het voor ons project zo boeiend maakte, is dat hun versie goed aansluit bij de versie van Arthur Millien die Marita de Sterck in 'Beest in bed' publiceerde. In Twee Wolven ligt de nadruk vooral op de psychologie en de verhouding tussen de personages. Erotiek en vrouwelijkheid zijn belangrijke motieven. Roodkapje verleidt de wolf, de wolf is haar slachtoffer. Roodkapje is geen lief, klein, naïef meisje dat moet oppassen voor de grote boze wolf. Integendeel. Roodkapje is de 'femme fatale' en de wolf is verblind en misleid door de schoonheid van een jonge vrouw die recht op haar doel afgaat. Een vrouwenverhaal, bekeken en verteld vanuit het standpunt van mannen, de achterblijvende broers van de wolf.

Twee wolven was een echte eyeopener. Tijdens de nabespreking verwoordden de leerlingen samen met Jan De Kinder hun eerste indrukken over deze hervertelling van Roodkapje die we meteen ook vergeleken met de Marita De Stercks versie in "Beest in Bed". Er werd voluit gesproken en gediscussieerd over bestaande stereotypen in traditionele sprookjes.

Aansluitend op de act en de nabespreking las Jan De Kinder voor uit eigen werk. Zijn kamishibaiverhaal 'Van de ezel die bleef staan' waarvan hij zowel tekst als illustraties voor eigen rekening nam, viel in de smaak bij de leerlingen. Jan is een knappe verteller. Tijdens het lezen reflecteerde hij op de technieken die hij gebruikte in bepaalde platen of tijdens het creatieproces. De leerlingen bewonderden zijn werk en zijn prachtige prenten en ontdekten tegelijkertijd de materialen en technieken die hij gebruikte: gekleurd papier, houtskool, gouache, snoeppapiertjes, touw, koffie... Ze konden hun eigen oren en ogen niet geloven. Maar dat Jan mee geloofde in het project "Sprookjes en kamishibai" en dit aan hen ook duidelijk maakte, was voor veel leerlingen een echte opsteker en bracht ze op dat punt waar ik ze hebben wou: gemotiveerd, klaar en bereid om zelf een kamishibaiverhaal te ontwerpen.

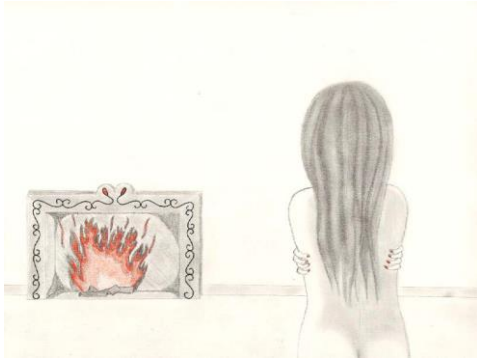

Art Basics for Children

Op datzelfde elan namen de leerlingen enkele weken later deel aan een tweede kunst-educatieve sessie. Tijdens een workshop op school, kregen ze een halve dag de kans om de kamishibai als verhaalkunst heel intensief te onderzoeken. Leen Antheunis, gastbegeleider van Art Basics for Children vzw, liet hen reflecteren op de technische aspecten van de kamishibai van enkele voorgelezen kamishibaiverhalen. De leerlingen vertelden nadien zelfbedachte kamishibaiverhalen met reproducties van kunstwerken als platen om op actieve wijze het kamishibaisysteem onder de knie te krijgen.

Voor de start van de derde fase, de uitvoeringsfase van “Sprookjes en kamishibai”, trokken we met de leerlingen een hele dag naar de studio’s van Art Basics for Children vzw in Brussel. In de voormiddag analyseerden ze eerst de dramatische opbouw van “*Grootmoeder, de moeder, de dochter en meneer de wolf*”. Een erg belangrijke oefening, die we daarom ook klassikaal aanpakten. Kamishibaiplaten beelden immers de cruciale momenten in een verhaal uit. Telkens wanneer een verhaal een nieuwe wending neemt, verschuift de verteller een plaat. Een goed kamishibaiverhaal bestaat dus uit een reeks goed samenhangende platen. De leerlingen moesten de dramatische hoofdmomenten en de sleutelscènes kunnen aanduiden in het verhaal.

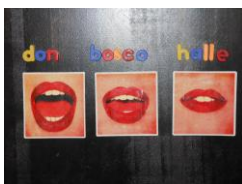
In de namiddag werkten de leerlingen onder begeleiding van de leerkrachten en Leen Antheunissen aan hun eerste storyboard. Ze maakten individueel eerst tien schetsen om deze nadien in hun eigen groep voor te stellen. Tijdens het tweede deel van de namiddag begonnen ze aan een tweede storyboard. Ditmaal ging het om een groepsversie. De dag eindigde met een toon- en feedbackmoment van die *drafts*. Daar werd gelet op logisch verloop, wijze van het in beeld brengen en zeggingskracht van de beelden. Opnieuw veel bijgeleerd. De leerlingen bespraken ook al hun eerste ideeën qua materiaalkeuze. De verdere uitwerking van de definitieve kamishibaiplaten zou tijdens de lessen grafische media gebeuren.

Waarom doen we dit niet vaker?

In de laatste fase, de reflectiefase van “Sprookjes en kamishibai”, kwam Marita De Sterck naar Don Bosco Halle om de kamishibaiverhalen van de leerlingen te bespreken. Een uitdaging, want Marita verwachtte dat de leerlingen zelf hun kamishibaiplaten aan haar voorstelden. Maar dat lukte hen best aardig, want die platen mogen er zijn! Niet voor niets had Marita ze daags voor haar komst al online geplaatst op haar site. Eigenlijk glunderde iedereen een beetje. Volgens Marita was het *“een plezier om te merken hoe de volkssprookjes in haar boek hun weg vinden naar de lessen Nederlands en verschillende generaties uitnodigen om samen, al vertellend en luisterend en lezend, verleden, heden en toekomst te verbinden in een gedurfd, betekenisgevend project.”*

Of ‘Sprookjes en kamishibai’ een voorbeeld is van ‘good practice’ in kunsteducatie laat ik over aan het oordeel van mijn lector kunst- en cultuureducatie, maar vast staat wel dat het project voor de deelnemende leerlingen een succes was. Het heeft hen uitgedaagd, energie en zelfvertrouwen gegeven, het heeft hen doen groeien. Het heeft het mij als leerkracht Nederlands dezelfde kansen gegeven. Ik ben gegroeid, als mens én als leerkracht, waarvoor dank. Op naar een volgend project!

“Mevrouw, dit project is schitterend. Waarom doen we dit niet vaker?”

“Mevrouw, sprookjes zijn prachtige verhalen. Kan u er nog enkele voorlezen?”

Bijlage 1: overzicht van de lessenreeks binnen het vak Nederlands

1. Inleidende les rond sprookjes: voorstelling project/kennismaking met Marita De Sterck en haar boek *Beest in Bed*.
2. Literatuur: individuele verhaalanalyse van een van de versies van Roodkapje.
3. Literatuur: vergelijkende literatuurstudie van de drie bekende versies van Roodkapje.
4. Literatuur: enkele verhaalkenmerken van volkssprookjes en cultuursprookjes
5. Spreken, lezen, inoefenen leesstrategieën (zoekend lezen): quiz rond sprookjes.
6. Jan De Kinder: Straattheateract *Twee wolven*: genietend kijken/introductie kamishibai.
7. Workshop kamishibai: inoefenen luistervaardigheid/expressief voorlezen met kamishibai.
8. Filmforum *Red Riding Hood*: schrijven: de vergelijkingsstructuur.
9. Literatuur: dramatische opbouw van een sprookje.
10. Literatuur: Het uitwerken van een storyboard (beeldverhaal) als voorbereiding voor de kamishibaireeks (in de ABC-studio's te Brussel).
11. Spreekvaardigheid: mondelinge proef. Presentatie van de eerste versie van kamishibaireeks.
12. Uitwerken van de definitieve versies van de kamishibaireksen (hoofdzakelijk binnen de lessen grafische media).
13. Spreken: klassikale evaluatie van het project en voorbereiding presentatie Marita De Sterck.
14. Auteurslezing Marita De Sterck en presentatie van de kamishibaiplaten door de leerlingen.

Bijlage 1: lesbladen bij les 3 (literatuur)

Sprookjes en kamishibai

Roodkapje: vergelijkend onderzoek (/15)

klas: _____

1. Van het volksprookje Roodkapje bestaan drie bekende versies. Elk groepslid heeft een van deze versies gelezen en bestudeerd. Nu gaan jullie in groep deze versies vergelijken. Noteer naast elke versie de naam van het groepslid dat die versie gelezen heeft.

Versie 1. De Valse grootmoeder (middeleeuwen, onbekende auteur)	
Versie 2. Roodkapje (1683, Charles Perrault, Frankrijk)	
Versie 3. Roodkapje (1812, gebroeders Grimm, Duitsland)	

2. Vooraleer jullie van start gaan met de vergelijking, vertellen jullie eerst aan elkaar of je de versie die je gelezen hebt al kende en wat je het meest ervan is bijgebleven. Noteer de antwoorden hieronder. /3
- a) _____
- b) _____
- c) _____
3. Vergelijk nu de drie versies met elkaar. Ga op zoek naar de verschillen. Noteer in de tabel (volgende bladzijde) op een overzichtelijke wijze telkens twee verschillen per verhaalaspect (inhoud, gebeurtenissen, personages) voor elke versie. Gebruik jullie individuele verhaalanalyse als voorbereiding. /9
4. Hoe is deze opdracht verlopen ? Was het eerder moeilijk of gemakkelijk ? Hoe komt dat ? /1
- _____
- _____
5. Welke versie gebruikte Marita De Sterck in *Beest in Bed?* Argumenteer je antwoord met twee overtuigende verhaalelementen. /2
- _____
- _____
- _____

	Inhoud	Gebeurtenissen	Personages
Versie 1 (Millien)			
Versie 2 (Perrault)			
Versie 3 (Grimm)			

Bijlage 2: lesvoorbereiding en evaluatieblad bij les 5 (lezen en spreken)

	Naam: Coralie Dierckx	Klas: 4TGM - TGC Lesnr:
DEPARTEMENT RENO TORHOUT		
Leerjaar: 4TSO School: Don Bosco Halle	Leraar: Coralie Dierckx	Datum: 21/02/2013 Uur:
Lesopgave	Vak: Nederlands Onderwerp: spreekopdracht sprookjes Leerboek: /	

Doelstellingen

Vaardigheden

De leerlingen kunnen

- instructies geven voor een spel
- vragen stellen en antwoorden formuleren met betrekking tot de leerstof rond volkssprookjes en cultuursprookjes
- op structurerend niveau tijdschriftartikels en studieteksten lezen
- De leerlingen kunnen op structurerend niveau tekstsoorten lezen bestemd voor onbekende leeftijdgenoten. Het betreft teksoorten zoals tijdschriftartikelen.
- Bij het lezen hun leesdoel bepalen en een leesstrategie kiezen naargelang het leesdoel (zoekend lezen tijdens de quiz)
- Bij het lezen (deel)onderwerpen bepalen

Attitude

De leerlingen zijn binnen de gepaste communicatiesituaties bereid om te spreken en te luisteren. De leerlingen zijn bereid Standaardnederlands te spreken.

De leerlingen kunnen spreektechnisch duidelijk articuleren en zonder stoplappen spreken.

Geraadpleegde literatuur/bronnen

Roodkapje en de weerwolf. Analyse van een sprookje als middeleeuws volksverhaal (www.taalanderwijs.org), VAN RYSELBERGHE, D., *Over het sprookje gesproken...*, JOOSSEN, V. *Sneeuwkapje en de 7 eendjes* in Bikopener, jrg 6/2.

Beginsituatie

De leerlingen nemen deel aan het vakoverschrijdend project sprookjes en kamishibai.

Tijdens deze les ligt het accent op spreken en lezen (zoekend lezen). De leerlingen kennen de kenmerken van het volkssprookje en het cultuursprookje. Beide verhaalsoorten kwamen reeds aan bod tijdens de voorgaande lessen.

De leerlingen hebben in groep een quiz voorbereid op basis van een gekregen tekst (zie bronnen en opgave). Deze voorbereiding gebeurde deels thuis, deels tijdens de lessen:

- 1) instructies opdracht en indeling groepen, leerlingen lezen tekst individueel en duiden moeilijke woorden aan.
- 2) Groepsmoment 1: deelgedachte per alinea aanduiden.
- 3) Groepsmoment 2:: afspraken maken: Elk groepslid stelt tegen volgende les drie vragen op met meerkeuzeantwoorden van een aangeduid deel van de tekst. Elk groepslid zoekt drie illustraties die bij de vragen passen.
- 4) Groepsmoment 3:
 - a) overlopen van de vragen, nalezen op correctheid, overlappingsen wegwerken, illustraties kiezen (per vraag een illustratie)
 - b) elk groepslid stuurt per mail de vragen en illustraties door naar groepsleden die eerste versie PowerPoint opmaken.
Groepsafspraken noteren in agenda:
 1. datum mail met vragen + check mailadressen
 2. datum bespreking print-out eerste versie
- 5) Groepsmoment 4: overlopen eerste versie PowerPoint, nalezen op taalfouten en verbeteren. Datum vastleggen quiz.

Bordschema

Agenda: spreken en lezen : quiz volksprockjes

PowerPoint leerlingen

Oplijsting groepsnamen op linkerbord.

Timing	Fasering	Leerinhoud	Werkvormen en leeractiviteiten	Media
5 min	organisatie	Lesonderwerp: spreken en lezen : quiz volkssprookjes	LLN noteren lesonderwerp in agenda Groepsopstelling in de klas Eerste groep zet vooraan alles klaar	Agenda
3 min	Instap	Groepsnamen die verband houden met sprookjes	LLN geven groepsnaam, LK noteert groepsnamen op bord	bord
2 min	oriënteren	Winnen – punten DW lezen en SP spreken Voortekennis inzetten Juiste leesstrategie inzetten	LK: Wat is het doel van deze quiz? LK: Hoe kan je winnen? LK: Welke groep voelt zich voldoende voorbereid?	
5 min	voorbereiden	Overlopen evaluatiecriteria Overlopen werkwijze peer-evaluatie - Antwoorden laten noteren op blaadjes, antwoorden niet 'roepen' zodat elke groep eerlijke kans krijgt. - tijd om te antwoorden timen. Niet te veel antwoordtijd geven (2 min) aan groep – spannend houden	LK geeft instructies LK deelt mapjes uit met teksten OLG: tips voor organisatie (antwoorden op blad en antwoordtijd timen) tips voor leesstrategie (zoekend lezen)	teksten
2	uitvoeren		Groepen komen beurtelings aan bod. LK geeft telkens korte feedback en nodigt enkele groepen uit om feedback te formuleren.	Evaluatieblad ppt
5 min	reflecteren		Reflectieopdracht (product en proces) Leerlingen reflecteren in groep adhv van opgegeven vragen en noteren samenvatting op blad. Terugkoppelmoment naar de klas, klassikale bespreking van de reflecties	Instructieblad

NAAM: Voornaam:

Klas: .4T..... Volgnr.: Datum:

LEERVAK: Nederlands.....

Evaluatie: Spreekvaardigheid: sprookjes /40	Leesvaardigheid /10.
☒ Taak	☐ Toets

groepsnaam:

groepsleden:

Evaluatie

1. Kwaliteit van de vragen (/5)
 - a) Is het aantal vragen gerespecteerd? **(10 vragen)** /1
 - b) Kan ik uit de vragen afleiden dat jullie de voornaamste gedachten of deelonderwerpen uit de paragrafen en alinea's van de tekst kunnen halen hebben? /3
 - c) Is de vraagvorm gerespecteerd? **(meerkeuzevragen)** /1
2. Organisatie en ondersteuning (/8)
 - d) Is de quiz goed georganiseerd? Verloopt het vlot? Geven jullie duidelijke richtlijnen? Noteren jullie de scores? /4
 - e) Was de presentatie verzorgd? Werden er illustraties gebruikt? Stonden er niet te veel taalfouten in? /3
 - f) Kwam elk groepslid voldoende aan bod? /1
3. Print-out van de presentatie ontvangen (/2)
4. Reflectie (/5)
 - a) Kunnen jullie je spreektaak kritisch beoordelen aan de hand van de gekregen vragen?

5. Spreektechnische vaardigheden (individuele beoordeling)

(/20)

Naam:

	0	1	2	3	4
Standaardnederlands	0	1	2	3	4
Articulatie	0	1	2	3	4
Tempo	0	1	2	3	4
Oogcontact/lichaamstaal	0	1	2	3	4
Volume	0	1	2	3	4

Naam:

	0	1	2	3	4
Standaardnederlands	0	1	2	3	4
Articulatie	0	1	2	3	4
Tempo	0	1	2	3	4
Oogcontact/lichaamstaal	0	1	2	3	4
Volume	0	1	2	3	4

Naam:

	0	1	2	3	4
Standaardnederlands	0	1	2	3	4
Articulatie	0	1	2	3	4
Tempo	0	1	2	3	4
Oogcontact/lichaamstaal	0	1	2	3	4
Volume	0	1	2	3	4

Leesvaardigheid (zoekend lezen)

Resultaten quiz 1: /10

Resultaten quiz 2: /10

Resultaten quiz 3: /10

Resultaten quiz 4: /10

Resultaten quiz 5: /10

Totaal: /10

Bijlage 3: Lesbladen bij les 7 (luistervaardigheid)

WORKSHOP KAMISHIBAI (Art Basics for Children vzw)

Opdracht luistervaardigheid

Tijdens deze workshop zal je heel wat te weten komen over kamishibai.

Als opdracht vul je de vragenlijst hieronder in en maak je op een apart blad **een lijst van twintig tips om een kamishibaiverhaal te ontwerpen**.

1. Oriënteren

Wat is het doel van deze workshop ?

2. Voorbereiden

Wat is kamishibai? Beschrijf kort deze vertelvorm.

3. Uitvoeren

Je lijst met tips moet overzichtelijk zijn. Orden daarom je tips naar soort. Welke onderverdeling zou je kunnen gebruiken?

- a) _____
- b) _____
- c) _____

4. Reflecteren

Hoe is deze opdracht voor jou verlopen? Moeilijk of eerder gemakkelijk? Motiveer je antwoord.

<u>Evaluatiecriteria</u>	/20
---------------------------------	------------

Je lijst is volledig en bevat twintig verschillende tips.	/5
---	----

Je lijst is overzichtelijk, er is een duidelijke onderverdeling naar soorten tips en de tips zijn genummerd.	/5
--	----

Je tips zijn duidelijk geformuleerd.	/5
--------------------------------------	----

Je vermijdt werkwoordsfouten.	/5
-------------------------------	----

Bijlage 4: Lesbladen bij les 8 (schrijfvaardigheid)

NAAM: Voornaam:

Klas: 4T..... Volgnr.:..... Datum:

LEERVAK:Nederlands

C. Dierckx

Evaluatie: Filmforum Red Riding Hood, schrijfvaardigheid

/40

Taak

Toets

Opdracht

a) Schrijf in een doorlopende tekst een duidelijk overzicht van drie gelijkenissen en drie verschillen tussen de film Red Riding Hood en de bekende versies van Roodkapje op het vlak van inhoud, gebeurtenissen en personages.

b) Beeldtaal: welke ideeën heb je opgepikt om de kamishibaiprenten uit te werken? Noteer drie ideeën in volzinnen.

Evaluatie

Inhoud: correct?	++	+	+/-	-	-
Inhoud: volledig?	++	+	+/-	-	-
Inhoud: duidelijk?	++	+	+/-	-	-
Structuur: zinsbouw?	++	+	+/-	-	-
Taal: woordkeuze?	++	+	+/-	-	-
Vorm: leestekens?	++	+	+/-	-	-
Vorm: werkwoordfouten?	++	+	+/-	-	-
Kladversie	++	+	+/-	-	-

Werkwijze

- 1) Eerst overleg je in groep welke verschillen en gelijkenissen jullie zijn opgevallen en wat je filmisch of beeldend interessant vond om eventueel te gebruiken voor de uitwerking van de kamishibaiprenten. Elk groepslid schrijft tijdens deze voorbereidingsfase zijn eigen eerste kladversie. Zorg dat de inhoud correct, volledig en duidelijk is. Overleg samen hoe je je

ideeën het beste formuleert en welke woorden je kan kiezen (film- en beeldtaal, literair begrippenapparaat).

- 2) Laat je kladversie nalezen door een groepslid die feedback geeft op inhoud, zinsbouw, leestekens en werkwoordsfouten.
- 3) Vervolgens schrijf je je eigen netversie van het overzicht in het schrijfkader en beantwoord je vraag b. Dit is een individuele opdracht.
- 4) Vooraleer je afgeeft, lees je zelf je overzicht nog eens grondig na op zinsbouw, leestekens en werkwoordsfouten. Verbeter deze fouten. Geef ook je kladblad af.

A. Red Riding Hood en het traditionele volkssprookje Roodkapje. Een vergelijking.

In dit overzicht vergelijken we de film Red Riding Hood en de traditionele versies van het volkssprookje Roodkapje met elkaar. Er zijn heel wat parallellen (gelijkenissen) te trekken tussen de verfilming van Roodkapje en de volkssprookjes van Arthur Millien (de versie die Marita De Sterck gebruikte in *Beest in Bed*), Charles Perrault en de gebroeders Grimm.

Eerst en vooral

.....
.....

Een tweede overeenkomst tussen de verfilming en de versie van is dat

.....
.....
.....

Een derde overeenkomst is dat

.....
.....
.....

Daarnaast zijn er ook duidelijk verschillen tussen Red Riding Hood en de volkssprookjes.

Op de eerste plaats

.....
.....
.....

Een ander punt waarop ze verschillen is

.....
.....
.....

Ten slotte

.....
.....

B. Welke ideeën heb je opgepikt om de kamishibai-prenten uit te werken? Noteer tenminste drie verschillende ideeën in volzinnen.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Bijlage 5: Instructiebladen bij mondelinge proef (les 11)

NAAM: Voornaam:

Klas: 4T..... Volgnr.: Datum:

LEERVAK: Nederlands.....

Leerkracht: Coralie Dierckx.....

Syntheseproef periode Pasen

Mondelinge syntheseproef Sprookjes en kamishibai /50

1) PRESENTATIE KAMISHIBAIPLATEN

Je presenteert aan de leerkracht het concept en het ontwerp (storyboard, studies, ideeschetsen, ontwerpschetsen, illustratiemateriaal) van jouw kamishibaiplaten. Je leerkracht Nederlands moet na deze presentatie grondig geïnformeerd zijn over jouw kamishibaiplaten als grafisch product.

a) Je situeert jouw kamishibaiplaten in het verhaal. Je vertelt dat deel van het verhaal dat bij elk van jouw platen hoort.

b) Je beschrijft duidelijk de beelden die de luisteraar/kijker op jouw platen ziet.

c) Je legt uit hoe elke plaat zich verhoudt tot het verhaal en waarom je deze keuze maakt:

symmetrisch: woord en beeld drukken hetzelfde uit, ze geven dezelfde informatie

complementair: woord en beeld vullen elkaars 'lege plekken' in.

d) Heb je in je ontwerp rekening gehouden met de doelgroep die jouw kamishibaiplaten zal bekijken? Leg uit waarom wel of waarom niet.

d) Je presenteert de materialen, gereedschappen en technieken die je gebruikt hebt, die je overweegt te gebruiken en/of die je zeker nog zal gebruiken en je licht je keuze toe:

- tekenen en schilderen, collage, gemengde technieken, foto's;
- witte dragers zoals lay-outpapier, tekenpapier, tekenkarton, ...;
- kleef-, teken- en schildermaterialen zoals inkt, plakkaatverf, ...;
- gereedschappen zoals potloden, penselen, stiften, meetgereedschappen, snijmes, ...;
- digitaal ontwerp

→ Je kan voorbeelden presenteren van materialen, gereedschappen en technieken. Je kan het documentatiemateriaal, de foto's, ... die je plant te gebruiken presenteren.

e) Je presenteert de verhoudingen, -krachtlijnen en vormcontrasten /- karakteristieken in je tekeningen en je licht je keuze toe.

f) Je presenteert de kleurenkarakteristieken van je platen (primaire, secundaire, tertiaire kleuren, esthetische kleurencirkel, kleurcontrasten (licht – donker, koud – warm, complementair) en je licht je keuze toe.

2) VOORSTELLING ILLUSTRATOR

Je onderzoekt het werk van een Vlaamse illustrator naar keuze. Hij/zij moet wel vermeld staan op de site (www.flemish-illustrators.com).

Voor deze opdracht zoek je zelfstandig informatie op het internet en in de bibliotheek.

- a) Licht enkele interessante biografische en bibliografische gegevens van de illustrator toe.
- b) Bespreek de technieken die typerend zijn voor de stijl van de illustrator, de genres waarin de illustrator werkt en de doelgroepen voor wie hij/zij illustreert.
- c) Bespreek drie illustraties.
- bron: titel boek, genre, doelgroep
 - beeldaspecten: technieken, materialen, opbouw, kleurengebruik.
 - Wat maakt dat je deze illustraties gekozen hebt? Waarom zijn deze interessant voor jou?
 - Licht je keuze toe vanuit een grafisch standpunt en bespreek hoe deze illustraties je kunnen inspireren.

3) EVALUATIECRITERIA (/50)

Vorbereiding (/14)				
Je hebt een <u>overzichtelijk spreekplan</u> gemaakt (in te dienen!)	Ja	7		Nee 0
Je maakt goed gebruik van je spreekplan	Ja, zeer goed 3	Goed 2	onvoldoende 0	
Je hebt al je <u>beeldend materiaal</u> bij	Ja	4		Nee 0
Uitvoering (/30)				
De inhoud is goed opgebouwd en gestructureerd.	Helder en duidelijk 3	Soms verwarrend 2	Vaak verwarrend 1	Moeilijk te volgen 0
Je houdt je aan het onderwerp.	Ja 3	Je wijkt soms af 2	Je wijkt vaak af 1	Je wijkt te veel af 0
Je presentaties bevatten voldoende en de gevraagde informatie.	De twee delen zijn erg volledig, aangevuld met een ruim aanbod van beeldmateriaal 3	De twee delen zijn goed gestoffeerd, met beeldmateriaal 2	Voldoende informatie maar ook niet meer dan dat 1	Onvoldoende informatie en beeldmateriaal 0
Je kan je interesses voor het grafische verwoorden.	Erg goed 3	Goed 2	Matig 1	Onvoldoende 0
Je spreekt vlot.	Erg goed 3	Goed 2	Matig 1	Onvoldoende 0
Je spreekt niet te langzaam of te vlug.	Erg goed 3	Goed 2	Matig 1	Onvoldoende 0
Je hebt een verzorgde houding en je maakt oogcontact.	Erg goed 3	Goed 2	Matig 1	Onvoldoende 0

Je spreekt Standaardnederlands.	Erg goed	3	Goed	2	Matig	1	Onvoldoende	0
Je gebruikt vaktermen uit het grafische domein.	Erg goed	3	Goed	2	Matig	1	Onvoldoende	0
Je hebt je spreekdoel bereikt	Erg goed	3	Goed	2	Matig	1	Onvoldoende	0
Reflectie (/6)								
Je staat open voor feedback en commentaar op je beeldend werk.	Erg goed	3	Goed	2	Matig	1	Onvoldoende	0
Je kan je resultaten en houding kritisch beoordelen.	Erg goed	3	Goed	2	Matig	1	Onvoldoende	0